

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ МОВЛЕННЄВОЇ НОМІНАЦІЇ»

Ступінь освіти	магістр
Освітня програма	«Германські мови та література (переклад включно), перша - англійська»
Тривалість викладання	3-4 чверті
Заняття	II семестр 2025/2026 н.р.
Лекції	4 години на тиждень
Практичні	
Мова викладання	українська
Кафедра, що викладає	перекладу

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:
Онлайн-консультації *:

Інформація про викладача:

Дьячок Наталія Василівна (лекції, практичні)	доктор філологічних наук, професор
Персональна сторінка	https://pereklad.nmu.org.ua/ua/
Е-пошта:	diachok.n.v@nmu.one

1. Анотація до курсу

Курс «Теорія мовленнєвої номінації» орієнтований на вивчення процесів формування, функціонування та моделювання номінативних одиниць у мові та мовленні. Особлива увага приділяється аналізу способів словотворення, мотиваційних механізмів та когнітивних основ номінаційних процесів. Студенти опановують теоретичні засади ономазіологічного підходу, вчаться досліджувати універсальні та специфічні риси мовленнєвої компресії, універбації, аббревіації та інших форм номінаційної економії.

Програма поєднує лекційний і практичний компоненти, що забезпечує формування навичок критичного аналізу номінативних процесів, моделювання мовних одиниць, застосування сучасних методів опису й інтерпретації лексико-семантичних явищ у різних типах дискурсу (науковому, студентському, воєнному, публіцистичному тощо). Курс спрямований на розвиток у магістрантів здатності працювати з номінативними явищами у перекладознавчому та загальнофілологічному контексті.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Мета дисципліни «Теорія мовленнєвої номінації» полягає у формуванні в магістрантів цілісного професійного уявлення про природу та закономірності номінативних процесів у мові та мовленні. Курс покликаний розкрити механізми утворення й функціонування номінативних одиниць, а також забезпечити розуміння їхнього місця в сучасних комунікативних практиках. Студенти мають оволодіти знаннями щодо основних концепцій теорії мовленнєвої номінації, типів номінаційних процесів, особливостей словотворення та когнітивних основ номінативної діяльності.

Важливим аспектом є здатність застосовувати ономасіологічний підхід до аналізу мовних явищ, досліджувати універсальні й специфічні тенденції розвитку мовленнєвої компресії, а також моделювати способи творення нових номінацій. Таким чином, дисципліна спрямована не лише на поглиблення теоретичних знань, а й на розвиток умінь критичного аналізу, наукової аргументації та творчого підходу до вивчення номінативних процесів, що забезпечує формування фахової компетентності майбутніх перекладачів і філологів

Завдання курсу – полягає у комплексному ознайомленні студентів з теоретичними і прикладними аспектами номінативних процесів, формуванні здатності розпізнавати та класифікувати мовні й мовленнєві одиниці за типами номінації, аналізувати їхню структуру та функції, застосовувати набуті знання для інтерпретації лексичних і семантичних явищ у текстах різних стилів і жанрів. Курс передбачає розвиток умінь критично оцінювати наукові підходи до вивчення номінації, порівнювати різні концепції та формулювати власні висновки щодо закономірностей функціонування номінативних одиниць. Окремим напрямом є оволодіння навичками моделювання номінативних процесів, дослідження сучасних тенденцій універбації, аббревіації та мовленнєвої компресії, а також їхнього застосування у перекладознавчій практиці. Завдяки поєднанню лекційного та практичного компонентів курс сприяє розвитку комунікативних і дослідницьких компетентностей, формує здатність до самостійного пошуку, аналізу та творчого використання мовного матеріалу в науковій і професійній діяльності.

3. Результати навчання

У результаті вивчення курсу «**Теорія мовленнєвої номінації**» магістранти набувають системних знань про основні теоретичні концепції мовленнєвої номінації, її види, механізми словотворення та когнітивно-комунікативні засади процесів універбації, аббревіації та мовленнєвої компресії. Вони вміють ідентифікувати та класифікувати мовні й мовленнєві одиниці за типами номінації, аналізувати їхню структуру і функції в різних контекстах, застосовувати теоретичні знання для інтерпретації лексичних і семантичних явищ у текстах, а також здійснювати порівняльний аналіз номінативних процесів у споріднених та неспоріднених мовах. Студенти оволодівають навичками критичного оцінювання наукових підходів до вивчення номінації, моделювання способів творення нових номінацій, використання сучасних електронних корпусів та лінгвістичних ресурсів для дослідження номінативних одиниць. Вони здатні інтегрувати здобуті знання у перекладацьку практику та наукову діяльність, презентувати результати власних досліджень у фаховому середовищі, аргументовано відстоювати власні висновки, здійснювати самостійний пошук і критичний аналіз мовного матеріалу, що сприяє розвитку їхньої професійної автономності та відповідальності

4. Структура курсу **ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ**

1. КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБІВ УТВОРЕННЯ МОВНИХ ТА МОВЛЕННЄВИХ ОДИНИЦЬ.

Поняття способу словотвору. Засіб словотвору як критерій визначення способу. Вмотивованість як другий критерій визначення способу словотвору. типи вмотивованості.

2. СЛОВО І СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ В МОВІ Й МОВЛЕННІ.

Поняття номема. номема комплексного зразка. Загальні відомості про універбацію,

про номему на зразок «словосполучення + еліптичний універб», вербальний та полівербальний репрезентанти номем. Проблема визначення аббревіації як актуального процесу. номема на зразок «словосполучення + аббревіатура». Мовленнєва компресія як когнітивний спосіб оприявлення універсальної тенденції компенсаторності.

3. ОПРИЯВНЕННЯ НОМЕМ В РІЗНИХ МОВЛЕННЄВИХ КОНТЕКСТАХ.

Компресиви студентського субкоду в індоєвропейських мовах. Воєнний дискурс як простір імплементації синтетичних реалізацій номем. Особливості універбації в словацькій мові. Особливості аббревіації як засобу лінгвальної компресії в польській мові. Особливості універбації та аббревіації в англійській та німецькій мовах.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

1. ОСОБЛИВОСТІ УНІВЕРБАЦІЇ.

- 1.1 Квазіунівербація та квазіуніверби.
- 1.2 Квазіунівербація та принцип універбальної аналогії.
- 1.3 Оказіональні універби.
- 1.4 Особливості міжмовної універбації.

2. ОНОМАСІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАТИВНИХ ОДИНИЦЬ.

- 2.1 Структура ономасіологічної моделі універбів.
- 2.2 Типологія ономасіологічних базисів та ознак.
- 2.3 Дієприкметники та дієприслівники як окремий клас універбів.
- 2.4. Універбальна омонімія як результат процесу номінації.

3. МОДЕЛЮВАННЯ НОМІНАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ.

- 3.1 Актуальні процеси номінації.
- 3.2 Перспективи розвитку й тривалості цих процесів.
- 3.3 Моделювання способів творення нових номінацій.
- 3.4 Основи мультимодального підходу.

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення*

1. Технічні засоби навчання.
2. Дистанційна платформа MOODLE, TEAMS.
3. Друкований та роздатковий матеріал.

6. Система оцінювання та вимоги

Сертифікація досягнень студентів здійснюється за допомогою прозорих процедур, що ґрунтуються на об'єктивних критеріях відповідно до Положення університету «Про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти».

Досягнутий рівень компетентностей відносно очікуваних, що ідентифікований під час контрольних заходів, відображає реальний результат навчання студента за дисципліною.

6.1 Шкали

Оцінювання навчальних досягнень студентів НТУ «ДП» здійснюється за рейтинговою (100-бальною) та інституційною шкалами. Остання необхідна (за офіційною відсутністю національної шкали) для конвертації (переведення) оцінок мобільних здобувачів.

Шкали оцінювання навчальних досягнень студентів НТУ «ДП»

Рейтингова	Інституційна
90...100	відмінно / Excellent
74...89	добре/Good

60...73	задовільно / Satisfactory
0...59	незадовільно / Fail

Кредити навчальної дисципліни зараховується, якщо здобувач отримав підсумкову оцінку не менше 60-ти балів. Нижча оцінка вважається академічною заборгованістю, що підлягає ліквідації відповідно до Положення про організацію освітнього процесу НТУ «ДП».

6.2 Засоби та процедури

Зміст засобів діагностики спрямовано на контроль рівня сформованості знань, умінь/навичок, комунікації, відповідальності і автономії здобувача за вимогами НРК до 7го кваліфікаційного рівня під час демонстрації регламентованих робочою програмою результатів навчання.

Здобувач на контрольних заходах має виконувати завдання, орієнтовані виключно на демонстрацію дисциплінарних результатів навчання (розділ 2).

Засоби діагностики, що надаються здобувачам на контрольних заходах у вигляді завдань для поточного та підсумкового контролю, формуються шляхом конкретизації вихідних даних та способу демонстрації дисциплінарних результатів навчання.

Засоби діагностики (контрольні завдання) для поточного та підсумкового контролю дисципліни затверджуються кафедрою.

Види засобів діагностики та процедур оцінювання для поточного та підсумкового контролю дисципліни подано нижче.

Засоби діагностики та процедури оцінювання

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ			ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	
навчальне заняття	засоби діагностики	процедури	засоби діагностики	процедури
лекції	контрольні завдання за кожною темою	виконання завдання під час лекцій	комплексна контрольна робота (ККР)	визначення середньозваженого результату поточних контролів;
практичні	контрольні завдання за кожною темою	виконання завдань під час практичних занять		виконання ККР під час заліку за бажанням студента

Під час поточного контролю лекційні заняття оцінюються шляхом визначення якості виконання контрольних конкретизованих завдань. Практичні заняття оцінюються якістю виконання контрольного завдання.

Якщо зміст певного виду занять підпорядковано декільком складовим опису кваліфікаційного рівня за НРК, то інтегральне значення оцінки може визначатися з урахуванням вагових коефіцієнтів, що встановлюються викладачем.

За наявності рівня результатів поточних контролів з усіх видів навчальних занять не менше 60 балів, підсумковий контроль здійснюється без участі студента шляхом визначення середньозваженого значення поточних оцінок.

Незалежно від результатів поточного контролю кожен здобувач під час заліку має право виконувати ККР, яка містить завдання, що охоплюють ключові дисциплінарні результати навчання.

Кількість конкретизованих завдань ККР повинна відповідати відведеному часу на виконання. Кількість варіантів ККР має забезпечити індивідуалізацію завдання.

Значення оцінки за виконання ККР визначається середньою оцінкою складових (конкретизованих завдань) і є остаточним.

Інтегральне значення оцінки виконання ККР може визначатися з урахуванням вагових коефіцієнтів, що встановлюється кафедрою для кожної складової опису кваліфікаційного рівня за НРК.

6.3 Критерії

Реальні результати навчання здобувача ідентифікуються та вимірюються відносно очікуваних під час контрольних заходів за допомогою критеріїв, що описують дії здобувача для демонстрації досягнення результатів навчання.

Для оцінювання виконання контрольних завдань під час поточного контролю лекційних і практичних занять в якості критерію використовується коефіцієнт засвоєння, що автоматично адаптує показник оцінки до рейтингової шкали:

$$O/ = 100 a/m,$$

де a - число правильних відповідей або виконаних суттєвих операцій відповідно до еталону рішення; m - загальна кількість запитань або суттєвих операцій еталону.

Індивідуальні завдання та комплексні контрольні роботи оцінюються експертно за допомогою критеріїв, що характеризують співвідношення вимог до рівня компетентностей і показників оцінки за рейтинговою шкалою.

7. Політика курсу

7.1 Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі). Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням "Положення про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті "Дніпровська політехніка". http://www.nmu.org.ua/ua/content/activity/us_documents/System_of_prevention_and_detection_of_plagiarism.pdf.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2 Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту. Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка один раз на тиждень (щонеділі) поштової скриньки на Офіс365 та відвідування групи у MSTeams, перегляд новин на Телеграм-каналі.

Усі письмові запитання до викладачів стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту або до групи в MSTeams.

7.3 Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

7.4 Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту. Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи. Здобувачу вищої освіт, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших здобувачів вищої освіти, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини хвороби). Практичні заняття не проводяться повторно, ці оцінки неможливо отримати під час консультації, це саме стосується і колоквиумів. За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно - в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

7.5 Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у встановленому порядку.

7.6 Бонуси

Здобувачі вищої освіти, які регулярно відвідували лекції (мають не більше двох пропусків без поважних причин) та мають написаний конспект лекцій отримують додатково 2 бали до результатів оцінювання до підсумкової оцінки.

7.7 Участь в анкетуванні

Наприкінці вивчення курсу та перед початком сесії здобувача вищої освіт буде запропоновано анонімно заповнити електронні анкети (Microsoft Forms Office 365), які буде розіслано на ваші університетські поштові скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою вашої навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати ваші пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Теорія мовленнєвої номінації».

8. Рекомендовані джерела інформації

Базові

1. Дьячок Н. В. Основи теорії мовленнєвої номінації (на матеріалі номем з домінантою-словосполученням): монографія / Н. В. Дьячок. Дніпро, «Ліра». 2023. 226 с.
2. Ten Hacken, Pius; Panocová, Renáta. *Word Formation as a Naming Device*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2024. — 312 с.

Допоміжні

1. Івко О . С. Parameters of Describing of Synonymy and Antonymy of Verbal Univerbs // Параметры описания синонимии и антонимии глагольных универбов // Transformations in contemporary society: humanitarian aspects / *Трансформации в современном обществе: Гуманитарные аспекты*. The Academy of Management and Administration in Opole, 2017. P. 115–119.
2. Івко О. С., Дьячок Н. В. Дієслівні компресиви в мовленні українських військових: шляхи розвитку. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2023. № 7(13) 2023. С. 170-183.

3. Шпітько І. М. Семантична модель мотивації та номінації соматизму *обличчя* в сучасних слов'янських мовах / І. М. Шпітько // International research and practice conference «Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine»: Conference Proceedings, April 28-29, 2017. Lublin. – С. 32 – 36.

4. Zhang H. The correlation between nativelike selection and prototypicality: a multilingual onomasiological case study using semantic embedding // *arXiv preprint*. 2024. arXiv:2405.13529. URL: <https://arxiv.org/abs/2405.13529>

Електронні ресурси

1. <https://mazovia.pl/pl/slownik-skrotow.html>

2. <https://www.tlumaczenia-budowlane.pl/darmowe-slowniki-techniczne/skroty-polskie>

3. https://typy.interia.pl/artykul_12549,jakie-sa-polskie-skroty-internetowe.html

4. <https://scroll.morele.net/rozrywka/skroty-mlodziezowe-ale-beka-xd-co-to-znaczy-xd-lol-boomer-czy-cringe/>

5. https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8C

6. Narodowy Korpus Języka Polskiego – NKJP: <http://www.nkjp.pl/>

7. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) <https://uacorporus.org/>

8. [bnc] British National Corpus <https://www.english-corpora.org/bnc/>